

Čeština na Brownově univerzitě v USA

Masako Fidler

ABSTRAKT:

Příspěvek popisuje historii vyučování češtiny na Brownově univerzitě v USA. Ukazuje, jak postupně český program rostl z postgraduálního semináře do plnohodnotné podoby, a popisuje jeho současnou náplň. Studenti nyní mohou jezdit na Letní školu slovanských studií v rámci oficiální dohody mezi Brownem a Univerzitou Karlovou. Spolupráce s českými vědci zajišťují (ať už v rámci této dohody, nebo v rámci projektu KREAS) českou přítomnost na Brownu, což je inspirativní pro místní pedagogy i studenty.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Internacionalizace, Brownova univerzita, Open Curriculum, výměna pedagogů a postgraduálních studentů, Fulbrightova stipendia

ABSTRACT:

This report describes the history of the Czech program at Brown University: its inception as part of a graduate-level seminar to the present-day comprehensive program. Brown students are able to attend the Summer School of Slavonic Studies on a fellowship from the Charles University Rector's Office as part of the Memorandum of Understanding between Brown and Charles University. Scholarly collaboration with Czech scholars — whether as part of the MoU or the KREAS project — ensures the Czech presence at Brown and inspires Brown faculty as well as students.

KEYWORDS:

Internationalization, Brown University, Open curriculum, Faculty-graduate student exchange, Fulbright fellowships

1. HISTORIE ČESKÉHO PROGRAMU NA BROWNĚ UNIVERZITĚ

Českojazyčný program byl na Brownově univerzitě zahájen v 60. letech 20. století prof. Henrym Kučerou, zakladatelem jazykového korpusu (Brown Corpus) a významným lingvistou, v rámci postgraduálního semináře o srovnávací analýze češtiny a ruštiny. (Mázdrová 2019) Kurz byl určen postgraduálním studentům se znalostmi základních strukturálních pojmů (např. flexe a slovesný vid) a slovní zásoby, které historicky sdílí slovanské jazyky. Studenti se scházeli jednou týdně, teoretickou část přednášel prof. Kučera a jazykové praktikum (tj. češtinu) vedla asistentka.¹ Po semestru intenzivního studia odjeli studenti na Letní školu slovanských studií buď na Masarykovu univerzitu, nebo na Univerzitu Karlovu. Po rozřazovacích testech byli často umístěni do jedné z pokročilých skupin. Mezi těmi, kteří absolvovali seminář prof. Kučery, je např. David Danaher, který získal titul PhD v roce 1995. Prof. Danaher vyučuje na Wisconsinské univerzitě v Madisonu a je autorem knihy o Václavu Havlovi (2015).

1 Termín asistentka se zde používá ve smyslu teaching assistant na amerických univerzitách, nikoliv ve smyslu assistant professor.

V 90. letech se čeština etablovala jako ostatní kurzy moderních jazyků pro undergraduální i postgraduální studenty a kolem roku 2000 vznikl tříletý jazykový program s možností pokračovat dál v rámci individuálního studia. Českojazyčný program na Brownu je sice co do počtu studentů malý, ale zato se do něj zapisují nesmírně motivovaní studenti.

2. STUDENTI ČEŠTINY NA BROWNOVĚ UNIVERZITĚ

Ještě před popisem českého programu na Brownově univerzitě je potřeba zmínit, jak se liší americké univerzity od evropských, a vysvětlit také specifika Brownovy univerzity oproti ostatním americkým univerzitám.

Američtí studenti obvykle nenastupují na specifický obor, ale na univerzitu jako celek. Konkrétní obor zvolí zpravidla teprve koncem druhého ročníku. Tento systém existuje také na Brownově univerzitě, ovšem s jistými specifiky. Zaprvé, Brown má tzv. Open Curriculum. Na jiných amerických univerzitách musí studenti absolvovat liberal arts education, tedy určitý počet předepsaných základních povinných kurzů z humanitních, společenských i přírodních věd. Studenti Brownu mají absolutní svobodu ve výběru kurzů, kromě kurzů, které jsou povinné pro studentem vybranou specializací (concentration). Mohou tedy vyzkoušet i kurzy z oborů, o kterých nikdy na střední škole neslyšeli, nebo se naopak plně věnovat vybranému oboru od samého začátku svého undergraduálního studia. Např. student historie tak často navštěvuje stejný kurz se studentem matematiky nebo informatiky a mohou spolu studovat i literaturu. Zadruhé, student může podat žádost, aby mu univerzita dovolila vytvořit a nadefinovat si svoji vlastní specializaci (independent concentration). V rámci tohoto pravidla student např. může kombinovat češtinu a kurzy ze slavistiky, lingvistiky, politologie či historie. Brown se kromě toho liší od většiny amerických univerzit tím, že nemá povinný cizí jazyk. Oproti jiným americkým univerzitám, kde se studenti učí cizí jazyk často jen proto, aby splnili předpis, mají studenti z Brownu možnost experimentovat s jazyky, nad kterými do té doby vůbec neuvažovali. Pouhá intelektuální zvědavost vyzkoušet dosud neznámý jazyk je občas přivede ke studiu češtiny — a někteří jsou natolik inspirováni jazykem, že začnou intenzivně pátrat také po české kultuře a historii.

Důvody, proč studovat právě češtinu, mohou být různé. Pokud je student fanouškem vizuálního umění, může jej k češtině přivést zájem o československou novou vlnu filmů 60. let a Jana Švankmajera, milovníci literatury se zase mohou o češtině dozvědět díky Milanu Kunderovi. Najdou se samozřejmě i studenti, kteří češtinu studují kvůli lingvistice, mezinárodním vztahům, politologii a historii a někteří přijdou na tento obor čistě kvůli intelektuální zvědavosti nebo zájmu o své vzdálené předky (to je třetí až čtvrtá generace Čechů v USA). V rámci Open Curriculum je přirozené, že se češtinu učí nejen studenti ze Slavistiky (kde je minimální tříleté studium jednoho slovanského jazyka povinné), ale i z jiných oborů. Je nutno zmínit, že se studenti často zapisují do kurzu češtiny se záměrem poznat jinou než velmocenskou perspektivu, na kterou jsou doma zvyklí.

OBRÁZEK 1 — Guy Tabachnik v Praze, absolvent Brownu (obor lingvistika, 2013) a Fulbright Research Fellow v 2013–14.

Po univerzitě se studenti češtiny pouští na nejrůznější profesionální dráhy. Zájem o Chartu 77 a o lidská práva je přirozeně vedou k právnické kariéře.² Studenti, kteří si dokáží vytvořit kreativní mezioborový program s češtinou, se pak uplatňují na unikátních pracovištích. Jako příklad mohu uvést studentku Alici Lovejoy (absolventka 2001), která kombinovala mediální a kulturní studia a češtinu a sestavila si svou vlastní specializaci (independent concentration). Bakalářskou práci napsala na téma filmové dokumentace 1968. Alice studovala semestr v České republice u Karla Vachka na FAMU. Po bakaláři organizovala promítání dokumentárních filmů K. Vachka v Providenci, hlavním městě amerického státu Rhode Island. Alici bylo uděleno Fulbrightovo stipendium (vysoce kompetitivní a prestižní mezinárodní vědecké stipendium) v České republice dvakrát, což je naprosto neobvyklé. Na Yaleově univerzitě, kde byla doktorandkou srovnávací literatury, napsala disertaci zabývající se dokumentárními filmy o Československé armádě. V současné době Alice působí jako Associate Professor na Minnesotské univerzitě a vyučuje film, literaturu a kulturní studia.

Další studentka, Nemiah Ladd (absolventka 2006), absolvovala Brownovu univerzitu dvouoborově — kombinovala slavistiku (s češtinou) a geologii. Nemiah studovala v Ústavu bohemistických studií rok, zároveň se zapsala do kurzu geologie pro české studenty na Univerzitě Karlově, kde získala zápočet — na rozdíl od 40 % českých studentů, kteří nesložili závěrečnou zkoušku, a tudíž zápočet nezískali. Nemiah po státnicích pracovala jako vědecká asistentka na Fakultě biomedicínského inženýrství ČVUT a získala v USA PhD z geologie. Nyní působí na univerzitě v Heidelbergu. Vztahy s češtinou a českými přáteli udržuje dodnes.

Stojí za zmínku, že studenti češtiny na Brownu jsou velice úspěšní v získávání ocenění a interních a externích grantů. Často jsou jim Brownovou univerzitou udělena stipendia na výzkum, např. na archivální rešerši o rockové hudbě a lidských prá-

² Studium práva se koná v USA po bakaláři.

OBRÁZEK 2 — Anastasia Tsyлина, doktorandka slavistiky Brownu, přednesla projev za celou skupinu studentů Letní školy slovanských studií v létě 2017.

vech, na praxi v nemocnici v Motole, nebo jsou pozváni na stáž, např. na americké ambasádě v Praze (kde si jich váží kvůli jejich znalostem češtiny). Řada studentů získala stipendia od ministerstva zahraničí USA a Fulbrightovo stipendium na výzkum nebo vyučování angličtiny v České republice. V roce 2017/18 Fulbrightovo stipendium získali dva absolventi Brownu. Jeden z nich, Andrew Linder (absolvent 2017), byl vybrán, aby prezentoval ETA program v Česku v Berlíně.

V posledních třech letech někteří naši postgraduální studenti češtiny dostali stipendia od rektorátu UK v rámci dohody mezi Brownem a Univerzitou Karlovou. Na katedře slavistiky se díky vztahům s UK rodí doktorandské disertace na česko-ruská témata, např. disertace o česko-ruských vztazích v 19. století (Anastasia Tsyлина) a disertace porovnávající díla Anny Achmatovové, Vladimira Brodského a Karla Kryla (Miroslava Nikolova).

OBRÁZEK 3 — Anastasia Tsylyna a Miroslava Nikolova, doktorandky slavistiky z Brownu, na Letní škole slovanských studií (2018)

3. NÁPLŇ ČESKOJAZYČNÉHO PROGRAMU NA BROWNU

Českojazyčný program na Brownu se skládá z několika částí — kurzu 1. ročníku a multiúrovňových kurzů nad 1. ročníkem. Kurz češtiny prvního ročníku (po dva semestry) je podobný ostatním jazykovým kurzům na Brownu. Jeho cílem je dosáhnout úrovně, s kterou studenti zvládnou typické každodenní situace v češtině v kontextu zahraničního studijního programu v ČR — např. nákupy, objednávání v restauraci, vyprávění o sobě a své rodině, globální porozumění jednoduchým textům. Kurz klade důraz na osvojování lexikálních a frazeologických znalostí a reflexí, které umožňují studentům naučit se nové strukturální a lexikální aspekty jazyka. Studenti by měli trávit každý semestr 180 hodin studiem (včetně docházky, domácích úkolů, přípravy na testy) stejně jako v ostatních kurzech na univerzitě.

Nad úroveň prvního ročníku jsou tematicky orientované multiúrovňové kurzy. Do každého kurzu se principiálně studenti mohou zapsat dvakrát (témata se střídají každý rok). Ve stejné třídě tedy mohou být studenti 2. ročníku i 3. ročníku.³ Požadavky na studenty ale závisí na jejich jazykovém zázemí — studenti 3. ročníku hrají jinou roli v jazykových aktivitách ve třídě a dělají jiné, náročnější úkoly než studenti, kteří čerstvě absolvovali 1. ročník. Studenti, kteří umí jiné slovanské jazyky, dostávají více autentických materiálů bez lexikálních vysvětlivek a jiných jazykových pomůcek.⁴

3 Termín ročník se zde používá jako úroveň jazykových dovedností (1st year Czech, 2nd year Czech, atd.) a nikoliv rok po nástupu na univerzitu. Každý student na Brownu se může zapsat do kurzů češtiny neohledně na to, zda čerstvě nastoupil na univerzitu, nebo tráví poslední rok před promoci.

4 Tzv. „scaffolding“ (Ovando–Collier–Combs 2003: 345)

Aktivity ve třídě a domácí úkoly jsou vždy spojeny s jedním ústředním českým filmem. Filmy jsou vybrány tak, aby studenti sledovali strukturální a lexikální vlastnosti jazyka v kontextu a zároveň získali znalosti o české historii a kultuře, např. *Jára Cimrman ležící, spící*,⁵ *Spalovač mrtvol*,⁶ *Obecná škola*⁷ a *Kolja*.⁸

Úkoly se liší podle potřeb dané skupiny, což vyžaduje stálou diagnostiku jejich aktivity ve třídě a pokroků. Důraz je kladen na vývoj řečových strategií v diskursu a vypěstování dovedností, jak odhadnout význam neznámého slova pomocí kontextu a etymologických vztahů s už známými slovy. Aktivity spojené s etymologií se osvědčují mezi studenty bez znalosti jiných slovanských jazyků.

Kromě rozboru filmu se podle potřeb a úrovně studentů využívá řada doplňkových aktivit — čtení autentických textů tematicky propojených s filmem, diskuse o jiných filmech či televizních seriálech kvůli globálnějšímu porozumění problému (jejich množství, typ úkolů a míra scaffoldingu závisí na úrovni studentů). Byla jsem mile překvapena dvěma postgraduálními studentkami, které samy vybíraly epizody ze současných událostí z České televize a prezentovaly je každý týden ve třídě. S nimi jsme také diskutovaly o několika epizodách seriálu *Vlak dětství a naděje*⁹ (doplňěk k centrálnímu filmu *Spalovač mrtvol*¹⁰) a ze seriálu *Vyprávěj*¹¹ (doplňěk k filmu *Kolja*¹²).

Gramatické koncovky budou vždy kamenem úrazu pro studenty, kteří mají zkušenosti pouze s málo flektivní angličtinou. Nelze očekávat, že by zázračně začali klást důraz na konec slova, který ve slovanských jazycích obsahuje bohatou gramatickou informaci, když jsou od malička zvyklí vnímat slovo podle prvních dvou nebo maximálně tří písmen. Je proto důležité navádět studenty, aby si začali vědomě všimnout konce slova. Tento zvyk těžko vzniká pouhou produkcí koncovek nebo zaplňováním mezer ve větě. Studenty k němu nenavede ani čtení a poslech textů, pokud se dotyčný automaticky drží stejného zvyku ze své mateřštiny. Studenti se potřebují setkat s cílovými gramatickými tvary mnohokrát, např. poslechem a čtením, než je začnou správně produkovat, přičemž doprovázené aktivity musí být koncipovány tak, že jejich úspěšné dokončení závisí na pozornosti na cílové koncovky. Když se studenti naučí tento způsob vnímání, polovina války s morfémy je vyhrána.

Po třetím ročníku mají studenti možnost dál pokračovat v individuálním „projektovém“ kurzu, kde po konzultaci s instruktorem předloží téma z vybraných aspektů české kultury, historie a společnosti. Témata jsou různorodá — např. Alfons Mucha, Karel Havlíček Borovský, historie češtiny či texty Karla Kryla. Na konci semestru se očekává konkrétní výstup, obvykle jsou to písemná práce a ústní prezentace.

Českojazyčný program na Brownu integruje jazyk a kulturu. Tento přístup je nutný proto, že Katedra slovanských studií na Brownu momentálně nabízí většinou

5 Svěrák 1983

6 Herz 1966

7 Svěrák 1989/1991

8 Svěrák 1996

9 Kachyňa 1985

10 Herz 1969

11 Arichtev 2009–2013

12 Svěrák 1996

OBRÁZEK 4 — Na akci Language Fair (Jazyková výstava) na Brownu, studentky češtiny s rodinou Fulbrightova vědce Ondřeje Slačálka a Čechů z komunity (2018)

pouze kurzy ruské literatury. Je proto kladen větší tlak na to, aby studenti získali i základní znalosti o české historii (např. o Karlu IV., Janu Husovi, třicetileté válce, Bílé Hoře, Čechách v Habsburské říši, Národním obrození, osudových osmičkách a Chartě 77).

4. ČESKÁ PŘÍTOMNOST NA BROWNĚ UNIVERZITĚ

Na Brownově univerzitě se stále vyvíjí spolupráce s Českou republikou. V 90. letech a na začátku nového tisíciletí vedli kurzy o české kultuře a literatuře hostující pedagogové. Prof. Petr Bílek (FF UK) získal prestižní postdoktorandský fond Mellon Post-Doctoral Fellowship, aby vyučoval středoevropské literatury a češtinu na Katedře slavistiky. Kurzy o československé politice a historii vyučoval Jiří Dienstbier sr. na Katedře slavistiky a ve Watsonově institutu pro mezinárodní vztahy. Oba se věnovali studentům Brownu i po skončení pobytu v USA a pomáhali jim dále v jejich výzkumu v České republice. Poslední dobou se na českojazyčném programu podílel Fulbrightův vědec doc. Václav Cvrček (FF UK), který učil druhý a třetí ročník češtiny.

Čeští krajané se také často účastní univerzitních akcí souvisejících s češtinou (např. Týden češtiny, Česká kavárna, zpívání koled, Jazyková výstava). Pro náš program je velikou výhodou, že se vždy najdou Češi, kteří jsou ochotni přijít na takové akce a podpořit češtinu a její výuku na Brownu.

Na Brownovu univerzitu jsou také zváni reprezentanti a diplomaté z České republiky, např. generální konzul v New Yorku Martin Dvořák, zástupce generálního konzula Karel Smékal, velvyslanci ČR v OSN Martin Palouš a Edita Hrdá. Brown do roku

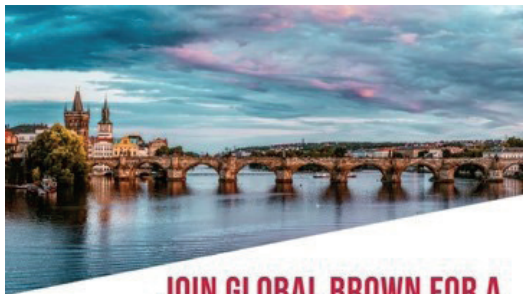
OBRÁZEK 5 — Language Fair, bábovka a štrúdl (2018)

2017 také sloužil jako centrála Mezinárodní asociace českých učitelů (International Association of Teachers of Czech).

Čeští Fulbrightovi vědci na Brownu též působí jako velká inspirace pro studenty i místní pedagogy. Na Brownu přijíždí Fulbrightův vědec téměř každý rok:

2011–2012	Václav Cvrček (FF UK)
2013–2014	Jiří Janák (Egyptologie, FF UK)
2015–2016	Václav Kučera (Numerická matematika, MF UK)
2017–2018	Martin Pehal (Religionistika, FF UK)
2018–2019	Ondřej Slačálek (Politologie, FF UK)

Mezi Brownem a Univerzitou Karlovou probíhá výměna jednorázových přednášek pedagogů z mnoha oborů, což vede k dlouhodobým a významným vědeckým spolupracím a společným publikacím. Momentálně se účastní výměn přednášek nemalý počet kateder z Brownu — Amerikanistika, Aplikovaná matematika, Klasické jazyky a kultury, Laboratoř digitálních humanitních věd, Východoasijská studia, Historie a Slavistika. Po průkopnické práci doc. Mirjam Friedové, tehdejší děkanky FF UK, která založila multioborové vztahy mezi UK a Brownem, letos navštívila Brown prof. Markéta Křížová, nový akademický kontakt pro dohodu mezi Brownem a UK a proděkanka pro zahraniční styky. Během její návštěvy potvrdily obě strany záměr dále rozvíjet dohodu a rozšířit oblast aktivit. Office of Global Engagement (Odbor zahraničních vztahů Rektorátu) z Brownu připravuje oficiální mechanismus, který umožní krátkodobé rešeršní pobyty českých studentů z Univerzity Karlovy na Brownu. Multioborový charakter dohody mezi těmito dvěma institucemi hrál nemalou roli v zís-

OBRÁZEK 6 — Plakát o návštěvě delegace KREAS

JOIN GLOBAL BROWN FOR A
COFFEE HOUR
WITH **CHARLES**
UNIVERSITY

Learn more about Brown's partnership with Charles University! Network with Charles University faculty, hear about new research opportunities with the EU-funded KREAS project, and more.

FRIDAY 5 OCT • 3:30 - 5 PM
@ THE GLOBE (JWW 310)

Refreshments provided!

kání ocenění *Senator Paul Simon Award*, které uděluje NAFSA (National Association for Foreign Student Affairs)¹³ univerzitám, jež vedou inovativní programy pro internacionalizaci.¹⁴

Vedle instituční dohody s UK profesori z Brownu spolupracují zároveň s výzkumným centrem KREAS¹⁵, zřízeným v rámci institučního výzkumného projektu Evropské unie. Po návštěvě delegace KREASu na Brownově univerzitě v září 2018 se konal seminář s delegací z Brownu na FF UK v lednu 2019. Očekává se, že se na projektu budou podílet i další profesori z Brownovy univerzity. Na podzim přijede vedoucí KREASu doc. Friedová na další setkání s kolegy z Brownu.

13 Viz podrobněji <https://www.nafsa.org/about/about-nafsa/history-nafsa-association-international-educators>, poslední přístup 23. 9. 2019

14 Viz podrobněji https://www.nafsa.org/about/about-nafsa/senator-paul-simon-award-campus-internationalization?impid=hp%3Asimon_announce%3Arotator%3Amb_2019_03_12, poslední přístup 23. 9. 2019

15 <https://kreas.ff.cuni.cz/index.php/en/news-2>

OBRÁZEK 7 — Plakát o setkání s reprezentanty KREASu

5. ZÁVĚREM: SEMINÁŘ O ČESKÉ ANIMACI, CZECH@BROWN FACEBOOK, AKCE V MEZINÁRODNÍM DOMĚ (INTERNATIONAL HOUSE) V RHODE ISLANDU, ČESKÁ KAVÁRNA A DALŠÍ

Propagace češtiny probíhá na Brownově univerzitě mnoha způsoby. Přítomnost a návštěvy českých vědců zvyšují povědomí mezi univerzitními pracovníky, ale studenti se o českém programu dozvídají i jinými způsoby. Seminář o českých animovaných filmech šíří povědomí o české kultuře a historii. Kurz je otevřený studentům prvního ročníku a má mezi nimi dobrou odezvu. Informace o České republice se šíří pomocí facebookové stránky Czech@Brown,¹⁶ kterou prvně založili studenti češtiny. Brownovští studenti s Fulbrightovým vědcem organizovali českou večeři pro veřejnost v Mezinárodním domě v Rhode Islandu. Existuje zde česká kavárna pro studenty češtiny a zájemce o češtinu, kde se setkávají studenti a rodilí mluvčí nad bábovkou a kávou. V době, kdy všeobecně klesají počty studentů cizích jazyků po celém území USA, je velká výzva zajistit pokračování a rozvoj vyučování češtiny a české kultury na Brownu.

¹⁶ Viz podrobněji <https://www.facebook.com/CzechAtBrown/>, poslední přístup 23. 9. 2019

BIBLIOGRAFIE:

- Danaher, D. (2015): *Reading Václav Havel*. Toronto: University of Toronto Press.
- Mázdrová, K. (2019): Korpusový pionýr, *Respekt*. XXX. 15, s. 64.

- Ovando, C. J. — Collier, V. P. — Combs, M. C. (2003): *Bilingual and ESL Classrooms: Teaching in Multicultural Contexts*. Boston: McGraw-Hill.

FILMY:

- Arichtev, B. (režie) (2009–2013): *Vyprávěj*. (TV seriál). <https://www.ceskatelevize.cz/porady/10195164142-vypravej/>, poslední přístup 22. 9. 2019
- Herz, J. (režie) (1969/2006): *Spalovač mrtvol*. Praha: Filmové studio Barrandov (distributor DVD UK: Second Run DVD).
- Kachyňa, K. (režie) (1985): *Vlak dětství a naděje*. (TV seriál). <https://www.ceskatelevize.cz/porady/898679-vlak-detstvi-a-nadeje/dily>, poslední přístup 22. 9. 2019.
- Smoljak, L. (režie) (1983/2005): *Jára Cimrman ležící, spící*. Praha: Státní fond České republiky

- pro podporu a rozvoj české kinematografie (distributor DVD Praha: Ateliéry Bonton film).
- Svěrák, J. (režie) (1989/1991): *Obecná škola*. Praha: Krátký film (1989), Státní fond České republiky pro podporu a rozvoj české kinematografie (1991). (distributor DVD Praha: Magic Box).
- Svěrák, J. (režie) (1996/2006): *Kolya [Kolja]*. Praha: Centrum Českého videa. (distributor DVD Montréal: Alliance Atlantis).